

УДК 338.431:631.1

JEL Classification: Q1; L26; J24

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010087>

М. І. ГРИЦАЄНКО, кандидат економічних наук

Соціальний капітал аграрної сфери: теоретичний концепт оцінки засад формування і функціонування

Мета статті - обґрунтувати теоретико-методологічні засади визначення місця соціального капіталу в розвитку аграрної сфери, а також чинники, що впливають на його формування.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано діалектичні методи пізнання процесів і явищ, в тому числі монографічний метод (аналіз наукових здобутків українських й іноземних учених щодо проблем розвитку соціального капіталу), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формулювання висновків), метод аналізу ієрархій (визначення значущості чинників, що формують соціальний капітал).

Результати дослідження. Досліджено ключові концепції поняття соціального капіталу, сформульовано власну авторську дефініцію. Здійснено структурування видових ознак соціального капіталу. Розглянуто соціальний капітал як сукупність складових (довіри, норм, соціальних мереж), які виступають засобом горизонтального і вертикального зв'язку між елементами ієрархічної системи національної економіки та її окремих сфер діяльності. На основі застосування методу аналізу ієрархій доведено, що на формування соціального капіталу найбільший вплив виявляють особисті та сімейні відносини, інституційна довіра та умови життя.

Елементи наукової новизни. Сформульовано авторську дефініцію поняття соціального капіталу, визначено його видові ознаки, особливості прояву на різних рівнях ієрархічної системи національної економіки та її сфер, зокрема аграрної, а також чинники, які найбільшою мірою впливають на його формування.

Практична значущість. Одержані результати дозволяють визначити аспекти формування і використання соціального капіталу аграрної сфери як своєрідного базису розбудови сільських територій та аграрного підприємництва. Табл.: 7. Рис.: 2. Бібліогр.: 30.

Ключові слова: соціальний капітал; видові ознаки соціального капіталу; аграрний соціальний капітал; інституціональний контекст; довіра; норми; соціальні мережі; метод аналізу ієрархій.

Грицаєнко Микола Ігорович - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного (72316, Запорізька обл., м. Мелітополь, просп. Б. Хмельницького, 18)

E-mail: nick.gric@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2507-771X>

Постановка проблеми. В умовах зростання темпів політико-правових, соціально-економічних, інституційних та інноваційно-технологічних перетворень виникає необхідність пошуку нових джерел підвищення конкурентоспроможності окремих сфер та національної економіки в цілому. Останнім часом з'являється все більше доказів того, що на найбільш цінний ресурс перетворюється інформація, пошук та ефективний обмін якою залежить від комунікації та довіри між людьми. Тобто вирішальним нематеріальним ресурсом сьогодення стає саме людина з її зв'язками - соціальний капітал, який формується на різних рівнях ієрархіч-

ної системи національної економіки під впливом різноманітних чинників, тому має неповторний характер у кожній сфері діяльності.

Аграрна сфера України виступає одним з головних пріоритетів перспективного розвитку економіки в цілому. За проведеними дослідженнями, більшість її суб'єктів господарювання успішно пристосовується до динамічних змін у мінливому ринковому середовищі. Проте для отримання ними конкурентних переваг в умовах глобалізації та євроінтеграції необхідні ґрунтовні теоретичні напрацювання в області формування і функціонування соціального капіталу аграрної сфери, які, за нашою оцінкою, недостатні, що й зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

© М. І. Грицаєнко, 2020

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування власного авторського теоретичного концепту оцінки засад створення та функціонування соціального капіталу аграрної сфери спирається на ключові концепції поняття соціального капіталу, які було закладено в працях Р. Bourdieu [2, 17], J. Coleman [8, 19, 20], R. Putnem [29], A. Portes [27], F. Fukujama [10, 11] та інших науковців. Так, Р. Bourdieu (2002) розглядає соціальний капітал як «сукупність реальних і потенційних ресурсів, пов'язаних з володінням стійкою мережею більш чи менш інституціалізованих відносин взаємного знайомства та визнання - іншими словами, з членством у групі» [2, с. 66]; J. Coleman (1990) наголошує, що «соціальний капітал - це будь-який прояв неформальної соціальної організації, котра виступає як продуктивний ресурс для одного або більше акторів» [19, с. 35]; R. Putnem (1996) визначає його як «характеристику соціального життя - мережі, норми та довіри, - які спонукають учасників до ефективнішої спільної дії з досягнення спільних цілей» [29, с. 66]; A. Portes (1998) пов'язує сутність соціального капіталу із «здатністю індивідів розпоряджатися обмеженими ресурсами на підставі свого членства в певній соціальній мережі» [27, с. 6]; F. Fukujama (2006) при визначенні соціального капіталу наголошує, що «це норми, неформальні норми або цінності, які роблять можливими колективні дії у групах людей» [11]. Він акцентує увагу на тому, що соціальний капітал - це «... певний потенціал суспільства чи його частини, який виникає як результат наявності довіри між його членами» [10, с. 27].

Визначенню місця соціального капіталу в забезпеченні ефективного функціонування різноманітних складних ієрархічних соціально-економічних систем приділяється особлива увага багатьох дослідників. Так, С. Glatz (2020) та О. Bodi-Fernandez (2020) визначають вплив кількості соціального капіталу на суб'єктивне благополуччя всього населення Австрії і окремо для сільських і міських районів [22]; L. Alcorta (2020), J. Smits (2020), Н. J. Swedlund (2020) та de Jong E. (2020) розкривають важливість соціального капіталу в досягненні соціальних трансформацій та економічного розвитку на прикладі 27 країн Африки [16]. Вплив соціального капіталу та інтеграції знань на ефективність інновацій на прикладі віртуальних

команд досліджують J. Li (2020), X. Wan (2020) і X. Wang (2020) [24], тоді як G.-Q. Cui (2020), С.-Н. Jin (2020) та J.-Y. Lee (2020) визначають місце соціального капіталу в управлінні корпоративними ризиками [21]. При цьому Н. Г. Діденко досліджує роль соціального капіталу у вирішенні управлінських проблем, а також процеси формування соціального капіталу в соціальних мережах [6]; Т. В. Боцян та Л. В. Зварич визначають організаційно-економічні особливості соціального капіталу в індустрії гостинності, що дозволили б відобразити його в обліку [1]; О. Г. Яворська представляє авторську модель соціального капіталу підприємств сфери послуг, зокрема під час формування та розвитку мережевої форми організації в господарській практиці вітчизняного туристичного бізнесу [15]. Аналізуючи широкоплановість поглядів на місце соціального капіталу в різних сферах діяльності, можна зробити висновок, що дослідження соціального капіталу аграрної сфери, яка слугує провідною ланкою національної економіки України та має суттєві особливості, актуальне та становить безумовний науковий інтерес.

Невід'ємною складовою та підґрунтям дослідження соціального капіталу виступає інституціональний розвиток суспільства, що знаходить відображення в працях науковців. Так, Р. Е. Prasetyo (2020) та N. R. Kistanti (2020) на прикладі національної економіки Індонезії визначають, що чотири стовпи, основні рушійні сили якісного та стійкого економічного росту - це людський капітал, соціальний капітал, інституційна економіка та підприємництво [28]. На інституційній природі соціального капіталу наполягають В. П. Рябоконт [9], О. Г. Шпикуляк [9, 12-14], В. А. Пехов [9, 12, 13], В. А. Мамчур [12, 14] та інші дослідники. Вважаємо, що відмирання застарілих і виникнення нових інститутів, зміни в інституційному середовищі, істотні структурні зрушення всередині інститутів вимагають формування нової парадигми розвитку соціального капіталу.

Складність наукового дослідження формування і використання соціального капіталу полягає в тому, що цей процес не завжди може бути проаналізований з позиції звичної для економічної науки теорії, що затримує впровадження ефективної політики стосовно нього. Для подолання цього недоліку науковці різних країн пропонують власні методи оцінки соціального капіталу. Так,

P. A. Sorci (2014) обґрунтовує інструмент оцінки соціального капіталу для вибору варіантів політичних рішень [30]; V. N. Jones (2008) та M. Woolcock (2008) пропонують практичні рекомендації з використання якісних і кількісних методів для оцінки соціального капіталу в країнах з низьким рівнем доходів [23]. Крім цього, A. Muscio (2019), A. Lopolito (2019) та G. Nardone (2019) визначають неекономічні ефекти для оцінки соціального капіталу технологічного кластера [25]. За тим З. І. Галушка, І. І. Нафус обґрунтовують оцінку соціального капіталу та ефективності його використання на різних рівнях господарювання [3]; Л. В. Єлісеєва досліджує особливості оцінювання соціального капіталу в країнах, які започаткували його вимір, а також систематизує індикатори його виміру [7]; О. Г. Шпикуляк, В. А. Пехов розглядають методологічні аспекти оцінки формування та інституціоналізації соціального капіталу в розвитку аграрного підприємництва [13]. Проте, незважаючи на наявність в економічній літературі методів оцінки соціального капіталу, вони залишаються дискусійними.

Аналіз наукових публікацій виявив численні багатоаспектні підходи до визначення сутності соціального капіталу, методики його оцінки, особливостей прояву в функціонуванні різноманітних соціально-економічних систем, що свідчить про складність та міждисциплінарність цього поняття, а також про нагальну потребу посилення наукового конструкту розкриття його змісту й методів

формування та використання в аграрній сфері.

Мета статті - обґрунтувати теоретико-методологічні засади визначення місця соціального капіталу в розвитку аграрної сфери, а також чинники, що впливають на його формування.

Виклад основних результатів дослідження. Соціальний капітал як об'єкт наукового пізнання виділяється багатоаспектністю змістовних характеристик, тому в наукових публікаціях набули поширення різноманітні підходи до визначення його сутності (табл. 1).

Так, J. Coleman (2001) визначає соціальний капітал «... певним типом ресурсу, доступного учасникам соціально-економічної діяльності, що виникає у соціальних структурах та полегшує дії їх учасників» [8, с. 124]. Пропонують розглядати соціальний капітал як сукупність деяких ресурсів також P. Bourdieu (2002) [2], О. Г. Шпикуляк [14], Г. Ф. Мазур [14] та інші науковці. Але, на наш погляд, подібні трактування ототожнюють поняття «ресурс» і «капітал», що не досить коректно.

Разом із тим M. Paldam (2008) наголошує, що соціальний капітал виступає своєрідним «клеєм», завдяки якому люди працюють разом [26, с. 629]. Цей підхід розділяють R. Burt (1992) [18], В. П. Рябоконт [9], О. Г. Шпикуляк [9], В. А. Пехов [9] та інші дослідники. Проте подібні дефініції не враховують здатність будь-якого капіталу забезпечувати дохід.

1. Тракткування сутності поняття «соціальний капітал»

Автор	Тракткування
Як сукупність ресурсів суспільства	
P. Bourdieu [2, с. 66]	Сукупність реальних і потенційних ресурсів , пов'язаних з володінням стійкою мережею більш чи менш інституціалізованих відносин взаємного знайомства та визнання - іншими словами, з членством у групі
J. Coleman [8, с. 124]	Соціальний капітал «... є певним типом ресурсу , доступного учасникам соціально-економічної діяльності, що виникає у соціальних структурах та полегшує дії їх учасників»
О. Г. Шпикуляк Г. Ф. Мазур [14, с. 64]	В інституційному вимірі соціальний капітал слід розглядати як сукупність матеріальних і нематеріальних активів , що констатують формування механізму соціально-економічного забезпечення.
Як сукупність соціальних зв'язків	
R. Burt [18, с. 9]	Соціальний капітал - це приятельські контакти між колегами по службі та більш широкі контакти, через які використовується власний фінансовий і людський капітал
M. Paldam [26, с. 629]	Соціальний капітал - це « клей », який забезпечує додаткову кооперацію та утримує суспільство разом. Завдяки цьому «клею» люди працюють разом

В. П. Рябоконь, О. Г. Шпикуляк, В. А. Пехов [9, с. 85]	Соціальний капітал - це сукупність зв'язків , система економіко-соціальних відносин, інституцій, колективів, об'єднань, структур використання господарського, трудового та кадрового потенціалу, інтелектуального капіталу, сформованих і належних людині; це консолідує фактор економіко-соціальних ролей особистості селянина у соціумі й господарській діяльності як сукупності традицій, функцій, інституціональних складових
Як членство в певній соціальній групі (мережі)	
P. Bourdieu [2, с. 66]	Сукупність реальних і потенційних ресурсів, пов'язаних з володінням стійкою мережею більш чи менш інституціалізованих відносин взаємного знайомства та визнання - іншими словами, з членством у групі
R. Putnem [29, с. 66]	Соціальний капітал - це «характеристики соціального життя - мережі , норми та довіра, - які спонукають учасників до ефективнішої спільної дії з досягнення спільних цілей»
A. Portes [27, с. 6]	Соціальний капітал - це «здатність індивідів розпоряджатися обмеженими ресурсами на підставі свого членства в певній соціальній мережі або в більш широкій соціальній структурі...»
F. Fukuiama [11]	Соціальний капітал - це норми, неформальні норми або цінності, які роблять можливими колективні дії у групах людей

Джерело: Складено автором на основі опрацювання літературних джерел.

З членством у певній соціальній групі пов'язують соціальний капітал Р. Bourdieu (2002) [2], R. Putnem (1996) [29], A. Portes (1998) [27], F. Fukuiama (2006) [11] та інші вчені. Водночас подібні трактування мають дещо однобічний підхід.

На основі опрацювання літературних джерел було сформульовано власну авторську дефініцію соціального капіталу - сукупності здатних забезпечувати дохід зв'язків і

соціально-економічних відносин, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри [5, с. 132].

Ідіокомпонент змістової структури концепту дослідницьких пріоритетів теорії та методології соціального капіталу засвідчує широту предметного дискурсу. Нині наука про соціальний капітал надзвичайно різноманітна у структуризації його видових ознак (табл. 2).

2. Структуризація видових ознак соціального капіталу

Видові ознаки	Види соціального капіталу
Наслідки для суспільства	Позитивний, негативний
Характер існуючих зв'язків	Об'єднуючий, сполучаючий, зв'язуючий
Форми прояву	Структурний, когнітивний
Ступінь довіри	Формальний, неформальний
Орієнтація	Внутрішній, зовнішній
Суспільні інтереси	Об'єднуючий, роз'єднуючий
Рівні	Нано-, міні-, мікро-, макро-, мегарівнів

Джерело: Складено автором на основі опрацювання літературних джерел.

Так, за наслідками для суспільства виділяють позитивний і негативний соціальний капітал; за характером існуючих зв'язків - відповідно об'єднуючий, сполучаючий, зв'язуючий; за формами прояву - структурний, когнітивний; за ступенем довіри - формальний і неформальний; за орієнтацією - внутрішній і зовнішній; за суспільними інтересами - об'єднуючий і роз'єднуючий; за рівнями - нано-, міні-, мікро-, макро-, мегарівнів.

У визначенні видів соціального капіталу вважаємо конструктивною позицію В. Рябоконя, О. Шпикуляка, В. Пехова, які пропонують виділяти окремо аграрний соціальний капітал, який являє собою «...сукупність

зв'язків, відносин між людьми, власності, виробничого і трудового потенціалу аграрних підприємств, які функціонують у сільському господарстві й виконують специфічну роль в економіці села - виробництво сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки держави» [9, с. 87]. На особливу увагу заслуговує інституціональний контекст тлумачення аграрного соціального капіталу в конструкції загальноприйнятого дискурсу про згадане явище, який ґрунтується на висновках, за якими «формальними ознаками соціального капіталу на селі є організації та структури, які використовують індивідуально-колективні зв'язки між людьми (переважно жителями

села) для задоволення соціально-економічних потреб» [14, с. 65].

Із позицій комплексного системного підходу доцільно розглядати соціальний капітал як сукупність складових (довіри, норм, соціальних мереж), що виступають засобом

горизонтального і вертикального зв'язку між елементами ієрархічної системи національної економіки в цілому та будь-якої окремої сфери діяльності (зокрема, аграрної) (рис. 1).

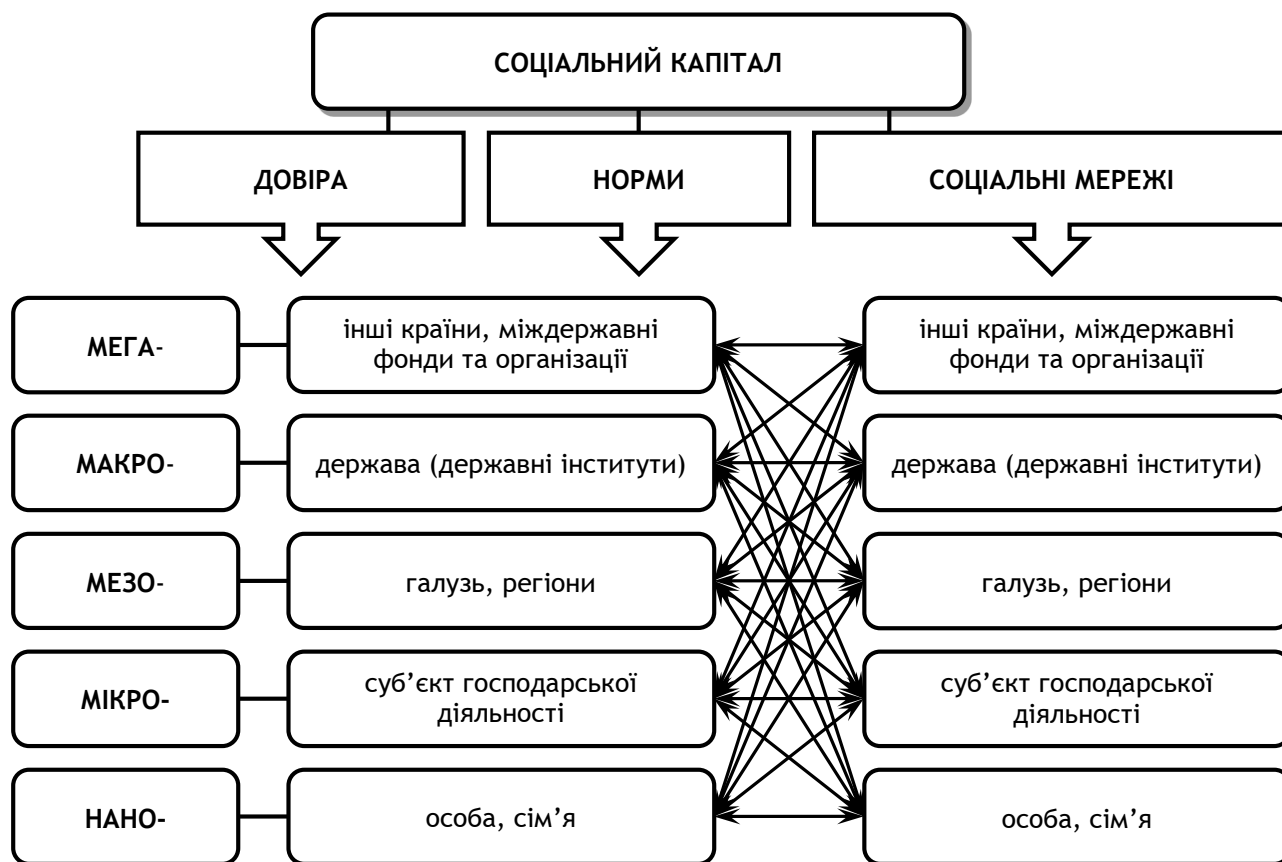

Рис. 1. Зв'язок між елементами ієрархічної системи національної економіки та/або її сфер через складові соціального капіталу

Джерело: Складено автором на основі власних досліджень.

На **нанорівні** суб'єктами аграрної сфери і національної економіки в цілому виступають окрема особа та/або сім'я, де споживаються матеріальні й нематеріальні цінності, відтворюються робоча сила та людський капітал. Соціальний капітал цього рівня насамперед слугує інтересам його безпосереднього власника - особи, сім'ї. Підтримуємо слушну думку, що в аграрній сфері він проявляється в мотиваційних аспектах функціонально-трудової поведінки людини, в першу чергу - на теренах особистих господарств сільського населення [14].

Особиста довіра в сукупності з існуючими в суспільстві нормами сприяє створенню соціальних мереж, які об'єднують членів сім'ї, друзів, сусідів, колективи підприємств та працівників різноманітних галузей, жителів регіонів (територіальних громад), громадян країни (націю). Вважаємо, що на фор-

мування соціального капіталу нанорівня впливають особисті та сімейні відносини, умови життя, освіта - чинники, розвиток яких потребує суттєвих інвестицій.

Суб'єкти господарської діяльності аграрної сфери і національної економіки в цілому (**мікрорівень**) розвивають технології, споживають виробничі ресурси, виготовляють та реалізують продукцію, виконують роботи або надають послуги - тобто, створюють суспільний продукт. На селі соціальний капітал мікрорівня формується завдяки груповій взаємодії осіб, яка залежить від існуючих традицій, ментальності, мотивації, індивідуальної трудової поведінки, а також від державної політики щодо соціально-економічної розбудови села.

Розвиток соціального капіталу мікрорівня підвищує ефективність господарської діяльності внаслідок скорочення трансакційних

витрат (витрат на пошук необхідної інформації, ведення переговорів, оформлення й контроль за виконанням контрактів, юридичний захист прав власника), а також зростання продуктивності праці через зменшення примусу і контролю. Вважаємо, що формуванню соціального капіталу мікрорівня сприятимуть заходи, які підвищують корпоративну соціальну відповідальність, згуртованість колективу, умотивованість та задоволеність працею, поліпшують корпоративну культуру тощо.

На регіональному або галузевому рівні (**мезорівні**) розподіляються продуктивні сили та складові частини валового національного продукту. Соціальний капітал мезорівня формується завдяки спільним інтересам окремих осіб, працівників підприємств, галузей, жителів регіонів, що безпосередньо впливає на стабільність усієї соціально-економічної системи країни.

Мультиплікативний ефект соціального капіталу галузі проявляється у створенні підприємницьких мереж, саморегулюванні підприємницької діяльності. Натепер в аграрному виробництві набули поширення концерни й агрохолдинги, вплив яких у галузі суттєвий та продовжує посилюватися. Разом із тим об'єднання, до яких відносяться обслуговуючі кооперативи, аграрні кластери, асоціації, громадські об'єднання, що зберігають високу автономію та господарську самостійність їхніх суб'єктів, не мають таких позицій. Вважаємо, що на процеси інтеграції впливає рівень інституційної довіри агровиробників. Крім цього, у формуванні соціального капіталу галузі не остання роль належить галузевим навчальним закладам і науководослідним інститутам як каталізаторам взаємозв'язків як між окремими індивідами, так і між суб'єктами господарювання.

Синергетичний ефект регіонального соціального капіталу відбивається на створенні і функціонуванні територіальних громад та їх об'єднань, які згуртовують суб'єктів завдяки спільним інтересам. Соціальний капітал регіону також сприяє розвитку сільських територій, що набуває особливого значення в дослідженні соціального капіталу аграрної сфери.

Суб'єктом національної економіки **макрорівня** виступає держава, яка через власні державні інститути гарантує громадянам права і свободи, захист прав власності, формування стабільного громадянського суспільства, здійснює розвиток виробництва,

освіти та науки, підтримує культурні традиції тощо. Соціальний капітал країни завдяки міжособовим, міжгруповим зв'язкам і стосункам гармонізує політичні, соціальні, економічні інтереси громадян, впливає на досягнення стабільності в суспільстві та сприяє його демократичному і соціально-економічному розвитку.

У сучасних умовах відбувається суттєва трансформація окремих державних інститутів у напрямі інклюзивності через запровадження е-врядування, дебюрократизацію економіки, застосування краудсорсингових інструментів, що сприятиме розвитку соціального капіталу держави в цілому.

В аграрному секторі економіки саме державна політика розвитку села, аграрні реформи сприяють структурній перебудові, трансформаційним змінам, активізації та диверсифікації підприємницької діяльності, що відбивається на формуванні та використанні аграрного соціального капіталу.

Суб'єкти **мегарівня** - це інші країни, міждержавні фонди та організації, з якими здійснюється міжнародне співробітництво. Соціальний капітал мегарівня «...впливає на ефективність міжнародних господарських зв'язків: зростання довіри до транснаціональних корпорацій, найбільших інвестиційних банків, фондів а також інших глобальних інститутів, знижує ризики при здійсненні трансакцій і, відповідно, зменшує трансакційні витрати» [4, с. 192].

В аграрній сфері соціальний капітал мегарівня впливає на конкурентні позиції товаровиробників агропродовольчої продукції експортоорієнтованих видів, які забезпечують значну частину валютних надходжень країни. Функціонування в умовах відкритої економіки змушує аграрні підприємства пристосовуватись до правил міжнародних торгових організацій і закордонних ринків, формувати збутову політику на договірних засадах, розвитку співпраці - відповідних кооперативів, кластерних формувань, оптових ринків. Особливої актуальності набуває застосування кооперативної логістики, послуг експортно-кредитних установ, зокрема експортно-імпортних банків, спеціалізованих страхових компаній, що напряму залежить від наявного соціального капіталу.

Для визначення значущості чинників, що формують соціальний капітал, використано метод аналізу ієрархій. На рис. 2. наведено відповідну ієрархічну модель.

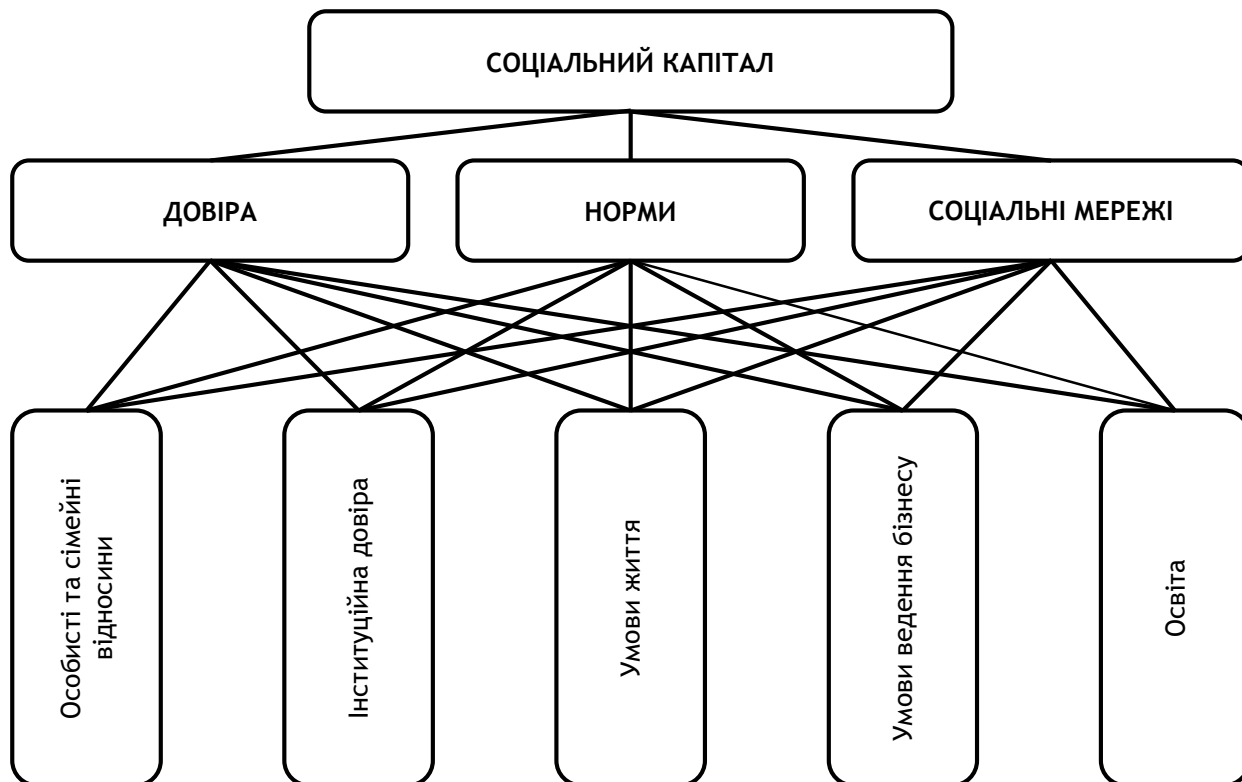

Рис. 2. Трирівнева ієрархічна модель соціального капіталу

Джерело: Складено автором.

На 1-му рівні ієрархії розташований «Соціальний капітал», на 2-му - його головні складові («Довіра», «Норми», «Соціальні мережі»), на 3-му - фактори, що, на наш погляд, впливають на формування соціального капіталу («Особисті та сімейні відносини», «Інституційна довіра», «Умови життя», «Умови ведення бізнесу», «Освіта»). Для проведення достовірного аналізу була створена експертна група з семи осіб, якими стали провідні спеціалісти підприємств,

підприємці, керівники державних інститутів. Вони виставляли оцінки пріоритетності.

Для інформативності наведено матрицю попарних порівнювань і вагові коефіцієнти для елементів 2-го рівня ієрархії (табл. 3), потім - матриці попарних порівнювань та локальні вагові коефіцієнти елементів 3-го рівня (табл. 4-6), за тим - підсумок аналізу ієрархій щодо інтегральної оцінки впливу факторів на формування соціального капіталу (табл. 7).

3. Матриця попарних порівнювань і векторів пріоритетів для елементів 2-го рівня ієрархії відносно об'єкта «Соціальний капітал»

Показник	Довіра	Норми	Соціальні мережі	Локальний вектор пріоритетів W_i
Довіра	1	5	3	0,6369
Норми	1/5	1	1/3	0,1047
Соціальні мережі	1/3	3	1	0,2582
$\lambda_{\max} = 3,0385$; $CI = 0,0192$; $CR = 0,0331$				

Джерело: Розраховано автором на основі експертних оцінок.

Відповідно до локальних векторів пріоритетів для елементів 2-го рівня ієрархії (головних складових соціального капіталу), ек-

перти надали перевагу «Довірі» як головному чиннику формування соціального капіталу (локальний вектор пріоритетів 0,6369).

4. Матриця попарних порівнювань та векторів пріоритетів елементів 3-го рівня ієрархії відносно об'єкта «Довіра»

Показник	Особисті та сімейні відносини	Інституційна довіра	Умови життя	Умови ведення бізнесу	Освіта	Локальний вектор пріоритетів W_i
Особисті та сімейні відносини	1	5	5	5	7	0,5012
Інституційна довіра	1/5	1	5	5	7	0,2633
Умови життя	1/5	1/5	1	5	7	0,1383
Умови ведення бізнесу	1/5	1/5	1/5	1	5	0,0679
Освіта	1/7	1/7	1/7	1/5	1	0,0291
$\lambda_{\max} = 5,9788$; $CI = 0,2447$; $CR = 0,2184$						

Джерело: Розраховано автором на основі експертних оцінок.

Водночас на «Довіру» найзначніше за розрахунками впливають «Особисті та сімейні відносини» (локальний вектор пріоритетів 0,5012), «Інституційна довіра» (локальний вектор пріоритетів 0,2633) та «Умови життя» (локальний вектор пріоритетів 0,1383).

5. Матриця попарних порівнювань та векторів пріоритетів елементів 3-го рівня ієрархії відносно об'єкта «Норми»

Показник	Особисті та сімейні відносини	Інституційна довіра	Умови життя	Умови ведення бізнесу	Освіта	Локальний вектор пріоритетів W_i
Особисті та сімейні відносини	1	1/5	1/5	1/5	3	0,0652
Інституційна довіра	5	1	3	5	7	0,4813
Умови життя	5	1/3	1	3	5	0,2618
Умови ведення бізнесу	5	1/5	1/3	1	5	0,1523
Освіта	1/3	1/7	1/5	1/5	1	0,0392
$\lambda_{\max} = 5,4834$; $CI = 0,1208$; $CR = 0,1079$						

Джерело: Розраховано автором на основі експертних оцінок.

Найбільший вплив на «Норми», на думку експертів, виявляє «Інституційна довіра» (локальний вектор пріоритетів 0,4813) та «Умови життя» (локальний вектор пріоритетів 0,2618). «Умови ведення бізнесу» знаходяться на третьому місці за рівнем впливу на «Норми» (локальний вектор пріоритетів 0,1523).

6. Матриця попарних порівнювань та векторів пріоритетів елементів 3-го рівня ієрархії відносно об'єкта «Соціальні мережі»

Показник	Особисті та сімейні відносини	Інституційна довіра	Умови життя	Умови ведення бізнесу	Освіта	Локальний вектор пріоритетів W_i
Особисті та сімейні відносини	1	5	7	5	7	0,5226
Інституційна довіра	1/5	1	5	5	7	0,2566
Умови життя	1/7	1/55	1	5	7	0,126
Умови ведення бізнесу	1/5	1/5	1/5	1	5	0,0662
Освіта	1/7	1/7	1/7	1/5	1	0,0284
$\lambda_{\max} = 6,0374$; $CI = 0,2593$; $CR = 0,2315$						

Джерело: Розраховано автором на основі експертних оцінок.

Найзначущими для «Соціальних мереж» визнано «Особисті та сімейні відносини» (локальний вектор пріоритетів 0,5226), «Ін-

ституційна довіра» (локальний вектор пріоритетів 0,2566) та «Умови життя» (локальний вектор пріоритетів 0,126).

7. Підсумок аналізу ієрархій щодо інтегральної оцінки впливу факторів на процвітання країни

Альтернатива	Глобальний вектор пріоритетів кожної альтернативи W'
Особисті та сімейні відносини	0,4611
Інституційна довіра	0,2844
Умови життя	0,1480
Умови ведення бізнесу	0,0763
Освіта	0,03

Джерело: Розраховано автором на основі експертних оцінок.

За глобальним вектором пріоритетів в умовах сьогодення найбільшою мірою на формування соціального капіталу впливають «Особисті та сімейні відносини» (глобальний вектор пріоритетів 0,4611), «Інституційна довіра» (глобальний вектор пріоритетів 0,2844) та «Умови життя» (глобальний вектор пріоритетів 0,148). При цьому «Умови ведення бізнесу» (глобальний вектор пріоритетів 0,0763) та «Освіта» (глобальний вектор пріоритетів 0,03) істотно поступаються перед впливом інших чинників, включених у відповідну ієрархічну модель, проте також повинні враховуватися при формуванні соціального капіталу. За статистичними характеристиками всі матриці попарних порівнянь узгоджені. Вважаємо, що застосування ме-

тоду аналізу ієрархій дозволить порівнювати вплив факторів формування соціального капіталу в різних регіонах країни, визначати пріоритетні напрями їхнього фінансування тощо.

Висновки. Систематизовані видові ознаки соціального капіталу, особливості його формування на різних ієрархічних рівнях національної економіки, значущість чинників, що формують соціальний капітал, дозволяють зробити загальний висновок про вплив останнього на соціально-економічний розвиток села, а також необхідність подальшого дослідження аспектів його формування й використання як своєрідного базису розбудови сільських територій та аграрного підприємництва.

Список бібліографічних посилань

1. Боцян Т. В., Зварич Л. В. Соціальний капітал в індустрії гостинності: обліковий аспект. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2019_1_4 (дата звернення: 15.10.2020).
2. Бурдье П. Формы капитала. *Экономическая социология*. 2002. Т. 3. № 5. С. 60-74.
3. Галушка З. І., Нафус І. І. Соціальний капітал як економічний ресурс: сутність та методологічні підходи до його оцінки. *Економічна теорія*. 2019. № 1. С. 71-86.
4. Грицаєнко Г. І., Грицаєнко М. І. Соціальні інвестиції в соціальний капітал. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 188-194.
5. Грицаєнко М. І. Роль ВНЗ у формуванні соціального капіталу регіону. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 129-136.
6. Діденко Н. Г. Соціальний капітал та управління. *Економіка та держава. Серія: Державне управління*. 2020. № 2. С. 14-17.
7. Єлісеєва Л. В. Міжнародна практика оцінки соціального капіталу. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 33. С. 7-11.
8. Коулмен Дж. Капитал социальный и человеческий. *Общественные науки и современность*. 2001. № 3. С. 121-139.
9. Рябоконь В. П., Шпикуляк О. Г., Пехов В. А. Соціальний капітал як інституційна детермінанта розвитку сільських територій та аграрного підприємництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 1. С. 83-93.
10. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. Москва : ООО «Издательство АСТ», ЗАО НП «Ермак», 2004. 730 с.

References

1. Botsian, T.V. & Zvarych, L.V. (2019). Sotsialnyi kapital v industrii hostynnosti: oblikovyi aspekt [Social capital in the hospitality industry: the accounting aspect]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Serii: Ekonomichni nauky, vol. 1*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2019_1_4 [In Ukrainian].
2. Burd'e, P. (2002). Formy kapitala [The Forms of Capital]. *Jekonomicheskaja sociologija, 3(5), pp. 60-74* [In Russian].
3. Halushka, Z.I. & Nafus, I.I. (2019). Sotsialnyi kapital yak ekonomichniy resurs: sutnist ta metodolohichni pidkhody do yoho otsinky [Social capital as an economic resource: the essence and methodological approaches to its evaluation]. *Ekonomichna teoriia, 1, pp. 71-86* [In Ukrainian].
4. Hrytsaienko, H.I. & Hrytsaienko, M.I. (2018). Sotsialni investytsii v sotsialnyi kapital. *Biznes Inform, 1, pp. 188-194* [In Ukrainian].
5. Hrytsaienko, M.I. (2017). Rol VNZ u formuvanni sotsialnoho kapitalu rehionu [The role of universities in the formation of social capital in the region]. *Ekonomika i suspilstvo, 8, pp. 129-136* [In Ukrainian].
6. Didenko, N.H. (2020). Sotsialnyi kapital ta upravlinnia [Social capital and management]. *Ekonomika ta derzhava. Serii: Derzhavne upravlinnia, 2, pp. 14-17* [In Ukrainian].
7. Yeliseieva, L.V. (2018). Mizhnarodna praktyka otsinky sotsialnoho kapitalu [International practice of social capital assessment]. *Prychornomorski ekonomichni studii, vol. 33, pp. 7-11* [In Ukrainian].
8. Koulmen, Dzh. (2001). Kapital social'nyj i chelovecheskij [Social and human capital]. *Obshhestvennye nauki i sovremennost', 3, pp. 121-139* [In Russian].

11. Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал? Київська лекція Френсіса Фукуями. *День*. 2006. № 177. URL : <http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/shcho-take-socialniy-kapital> (дата звернення: 15.10.2020).
12. Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А., Пехов В. А. Інституціональний капітал регулювання і соціальний - саморегулювання аграрного ринку: концептуально-методологічні аспекти аналізу. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 4. С. 88-101.
13. Шпикуляк О. Г., Пехов В. А. Формування та інституціоналізація соціального капіталу в розвитку аграрного підприємництва: методологічні аспекти оцінки. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 102-107.
14. Шпикуляк О. Г., Мазур Г. Ф. Інституційні засади формування соціального капіталу в механізмі розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2014. № 8. С. 63-68.
15. Яворська О. Г. Соціальний капітал підприємств середнього та малого бізнесу сфери туризму та індустрії гостинності. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 4. С. 134-138.
16. Alcorta L., Smits J., Swedlund H.J., de Jong E. The 'Dark Side' of Social Capital: A Cross-National Examination of the Relationship Between Social Capital and Violence in Africa. *Social Indicators Research*. 2020. Vol. 149. Is. 2. P. 445-465.
17. Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York : Greenwood, 1986. P. 241-258.
18. Burt R. Structural Holes the Social Structure of Competition. Cambridge (MA), 1992. 324 p.
19. Coleman J. Foundations of Social Theory. Cambridge, MA and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 1990. 1014 p.
20. Coleman J. Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology*, 1988. № 94 (Supplement). P. 95-120.
21. Cui G.-Q., Jin C.-H., Lee J.-Y. How risk managers' psychological and social capital promotes the development of risk-management capabilities. *Sustainability (Switzerland)*. 2020. Vol. 12. Is. 11, 4666.
22. Glatz C., Bodi-Fernandez O. Individual social capital and subjective well-being in urban- and rural Austrian areas. *Osterreichische Zeitschrift fur Soziologie*. 2020. Vol. 45. Is. 2. P. 139-163.
23. Jones V.N., Woolcock M. Using Mixed Methods to Assess Social Capital in Low Income Countries: A Practical Guide. *Brooks World Poverty Institute Working Paper*. 2008. Vol. 12. URL : <https://ssrn.com/abstract=1205165> (дата звернення: 15.10.2020).
24. Li J., Wan X., Wang X. Effects social capital and knowledge integration on innovation performance: an example of virtual teams. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*. 2020. Vol. 69. P. 227-240.
25. Muscio A., Lopolito A., Nardone G. Evaluating social dynamics within technology clusters: A methodological approach to assess social capital. *Land Use Policy*. 2019 (November). Vol. 88, 104161. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837718302175?via%3Dihub> (дата звернення: 15.10.2020).
26. Paldam M. Social Capital : One or Many? Definition and Measurement. *Journal of Economic Surveys*. 2008. Vol. 14. Is. 5. P. 629-654.
27. Portes A. Social Capital : Its Origins and Application in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*. 1998. Vol. 24. P. 1-24.
28. Prasetyo P. E., Kistanti N. R. Human capital, institutional economics and entrepreneurship as a driver for quality & sustainable economic growth. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2020. Vol. 7. Is. 4. P. 2575-2589.
29. Putnem R. Who Killed Civic America? *Prospect*. 1996. March. P. 66-72.
30. Sorci P. A. A Framework to Assess Social Capital in Public Policies. *Impresa Progetto - Electronic Journal of Management*. 2014. №. 3. URL : https://www.impresaprogetto.it/sites/impresaprogetto.it/files/articles/sorci_3-2014.pdf (дата звернення: 15.10.2020).
9. Riabokon, V.P., Shpykuliak, O.H. & Pekhov, V.A. (2015). Sotsialnyi kapital yak instytuttsiina determinanta rozvytku sil'skykh terytorii ta aharnoho pidpryemnytstva [Social capital as an institutional determinant of rural development and agricultural entrepreneurship]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 1, pp. 83-93 [In Ukrainian].
10. Fukujama, F. (2004). Dovereie: social'nye dobrodeteli i put' k процветанију [Trust: social virtues and the path to prosperity]. Moskva: OOO «Izdatel'stvo ACT», ZAO NPP «Ermak» [In Russian].
11. Fukuiama, F. (2006). Shcho take sotsialnyi kapital? Kyivska leksiia Frensisa Fukuiamy [What is social capital? Kyiv lecture by Francis Fukuyama]. Retrieved from: <http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/shcho-take-socialniy-kapital> [In Ukrainian].
12. Shpykuliak, O.H., Mamchur, V.A. & Pekhov, V.A. (2015). Instytuttsionalnyi kapital rehuliuвання i sotsialnyi - samorehuliuвання aharnoho rynku: kontseptualno-metodolohichni aspekty analizu [Institutional capital regulation and social - self-regulation of the agricultural market: conceptual and methodological aspects of analysis]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 4, pp. 88-101 [In Ukrainian].
13. Shpykuliak, O.H., Pekhov, V.A. (2015). Formuvannia ta instytuttsionalizatsiia sotsialnoho kapitalu v rozvytku aharnoho pidpryemnytstva: metodolohichni aspekty otsinky [Formation and institutionalization of social capital in the development of agricultural entrepreneurship: methodological aspects of evaluation]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 102-107 [In Ukrainian].
14. Shpykuliak, O.H. & Mazur, H.F. (2014). Instytuttsiini zasady formuvannia sotsialnoho kapitalu v mekhanizmi rozvytku sil'skykh terytorii [Institutional principles of social capital formation in the mechanism of rural development]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 63-68 [In Ukrainian].
15. Yavorska, O.H. (2018). Sotsialnyi kapital pidpryemstv serednoho ta maloho biznesu sfery turyzmu ta industrii hostynnosti [Social capital of medium and small businesses in the field of tourism and hospitality]. *Biznes-navihator*, vol. 4, pp. 134-138 [In Ukrainian].
16. Alcorta, L., Smits, J., Swedlund, H.J. & de Jong, E. (2020). The 'Dark Side' of Social Capital: A Cross-National Examination of the Relationship Between Social Capital and Violence in Africa. *Social Indicators Research*, 149(2), 445-465 [In English]. doi: <https://doi.org/10.1007/s11205-019-02264-z>.
17. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York : Greenwood, pp. 241-258 [In English].
18. Burt, R. (1992). Structural Holes the Social Structure of Competition. Cambridge (MA) [In English].
19. Coleman, J. (1990). Foundations of Social Theory. Cambridge, MA and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press [In English].
20. Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology*, 94, 95-120. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2780243?seq=1> [In English].
21. Cui, G.-Q., Jin, C.-H. & Lee, J.-Y. (2020). How risk managers' psychological and social capital promotes the development of risk-management capabilities. *Sustainability (Switzerland)*, 12(11), 4666 [In English]. doi: <https://doi.org/10.3390/su12114666>.
22. Glatz, C. & Bodi-Fernandez, O. (2020). Individual social capital and subjective well-being in urban- and rural Austrian areas. *Osterreichische Zeitschrift fur Soziologie*, 45(2), 139-163; doi: <https://doi.org/10.1007/s11614-020-00399-9>;
23. Jones, V.N. & Woolcock, M. (2008). Using Mixed Methods to Assess Social Capital in Low Income Countries: A Practical Guide. *Brooks World Poverty Institute Working Paper*, 12. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=1205165> [In English].
24. Li, J., Wan, X. & Wang, X. (2020). Effects social capital and knowledge integration on innovation performance: an example of virtual teams. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 69, pp. 227-240 [In English]. doi: 10.33788/rcis.69.14.

25. Muscio, A., Lopolito, A. & Nardone, G. (2019). Evaluating social dynamics within technology clusters: A methodological approach to assess social capital. *Land Use Policy*, 88, 104161. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837718302175?via%3Dihub> [In English]. doi: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104161>.
26. Paldam, M. (2008). Social Capital: One or Many? Definition and Measurement. *Journal of Economic Surveys*, 14(5), pp. 629-654 [In English]. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-6419.00127>.
27. Portes, A. (1998). Social Capital : Its Origins and Application in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, pp. 1-24 [In English]. doi: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>.
28. Prasetyo, P.E. & Kistanti, N.R. (2020). Human capital, institutional economics and entrepreneurship as a driver for quality & sustainable economic growth. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(4), pp. 2575-2589 [In English]. doi: [https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4\(1\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4(1)).
29. Putnem, R. (1996). Who Killed Civic America? *Prospect*, March 20, 66-72; Retrieved from: <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/whokilledcivicamerica> [In English].
30. Sorci, P.A. (2014). A Framework to Assess Social Capital in Public Policies. *Impresa Progetto - Electronic Journal of Management*, 3. Retrieved from : https://www.impresaprogetto.it/sites/impresaprogetto.it/files/articles/sorci_3-2014.pdf [In English].

Hrytsaienko M. I. Social capital of the agricultural sphere: theoretical concept of evaluation of formation and functioning

The purpose of the article is to substantiate theoretical and methodological bases for determining the place of social capital in the development of the agricultural sector, as well as the factors influencing its formation

Research methods. *The research used dialectical methods of cognition of processes and phenomena, including the monographic method (analysis of scientific achievements of Ukrainian and foreign scientists on the problems of social capital development), abstract-logical (theoretical generalizations and conclusions), the method of hierarchy analysis (determining the significance of factors). forming social capital).*

Research results. *The key concepts of the social capital are studied, the author's definition is formulated. The structuring of specific features of social capital has been carried out. Social capital is considered as a set of components (trust, norms, social networks), which act as a means of horizontal and vertical connection between the elements of the hierarchical system of the national economy and its individual areas of activity. Based on the application of the method of analysis of hierarchies, it is proved that the formation of social capital is most influenced by personal and family relations, institutional trust and living conditions.*

Scientific novelty. *The author's definition of the concept of social capital is formulated, its specific features, features of manifestation at different levels of the hierarchical system of the national economy and its spheres, in particular agrarian, as well as the factors that have the greatest influence on its formation.*

Practical significance. *The use of the obtained results will allow to determine the aspects of formation and use of social capital of the agrarian sphere as a kind of basis for the development of rural areas and agrarian entrepreneurship. Tabl.: 7. Figs.: 2. Refs.: 30.*

Keywords: *social capital; specific features of social capital; agricultural social capital; institutional context; trust; norms; social networks; method of analysis of hierarchies.*

Hrytsaienko Mykola Ihorovych - candidate of economic sciences, senior lecturer of the department of entrepreneurship, trade and exchange activities, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University (18, B. Khmelniysky Ave, Melitopol, Zaporizhia region, 72316)

E-mail: nick.gric@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2507-771X>

Грицаенко Н. И. Социальный капитал аграрной сферы: теоретический концепт оценки принципов формирования и функционирования

Цель статьи - обосновать теоретико-методологические основы определения места социального капитала в развитии аграрной сферы, а также факторы, влияющие на его формирование.

Методика исследования. *В процессе исследования использованы диалектические методы познания процессов и явлений, в том числе монографический (анализ научных достижений украинских и зарубежных ученых по проблемам развития социального капитала), абстрактно-логический (теоретические обобщения и формулирование выводов), метод анализа иерархий (определение значимости факторов, формирующих социальный капитал).*

Результаты исследования. *Исследованы ключевые концепции понятия социального капитала, сформулирована собственная авторская дефиниция. Осуществлена структуризация видовых признаков социального капитала. Рассмотрен социальный капитал как совокупность составляющих (доверия, норм, социальных сетей), которые выступают средством горизонтальной и вертикальной связи между элементами иерархической системы национальной экономики и ее отдельных сфер деятельности. На основе применения метода анализа иерархий доказано, что на формирование социального капитала наибольшее влияние оказывают личные и семейные отношения, институциональное доверие и условия жизни.*

Элементы научной новизны. *Сформулирована авторская дефиниция понятия социального капитала, определены его видовые признаки, особенности проявления на различных уровнях иерархической системы национальной экономики и ее сфер, в том числе аграрной, а также факторы, которые в наибольшей мере влияют на его формирование.*

Практическая значимость. Полученные результаты позволят определить аспекты формирования и использования социального капитала аграрной сферы как своеобразного базиса развития сельских территорий и аграрного предпринимательства. Табл.: 7. Илл.: 2. Библиогр.: 30.

Ключевые слова: социальный капитал; видовые признаки социального капитала; аграрный социальный капитал; институциональный контекст; доверие; нормы; социальные сети; метод анализа иерархий.

Грицаенко Николай Игоревич - кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности, Таврический государственный агротехнологический университет имени Дмитрия Моторного (72316, Запорожская обл., г. Мелитополь, просп. Б. Хмельницкого, 18)

E-mail: nick.gric@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2507-771X>

Стаття надійшла до редакції 29.09.2020 р.

Фахове рецензування: 02.10.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Грицаенко М. І. Соціальний капітал аграрної сфери: теоретичний концепт оцінки засад формування і функціонування. *Економіка АПК*. 2020. № 10. С. 87 – 98. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010087>

Hrytsaienko, M.I. (2020). Sotsialnyi kapital ahrarnoi sfery: teoretychnyi kontsept otsinky zasad formuvannia i funktsionuvannia [Social capital of the agricultural sphere: theoretical concept of evaluation of formation and functioning]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 87 – 98 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010087>

*

УДК 657.6

JEL Classification: M42

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010098>

К. П. МЕЛЬНИК, кандидат економічних наук,
доцент, докторант

Застосування рамкового методу трансформації методології аудиту для забезпечення сталого розвитку сільських територій

Мета статті – формалізувати інноваційний підхід до трансформації методології аудиторської діяльності на основі застосування рамкового методу пізнання, спрямованого на забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Методика дослідження. Застосовано загальнонаукові прийоми, серед яких: метод бібліографічного дослідження (для розкриття існуючих підходів до формування методологічного забезпечення аудиту); методи аналізу (для конкретизації параметрів аудиту в умовах сталого розвитку); методи моделювання (для визначення векторів та цілей сталого розвитку сільських територій); методи узагальнення (для формалізації рамкового методу трансформації методології аудиту).

Результати дослідження. Визначено інноваційні напрями трансформації методології аудиту для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Окреслено особливі ознаки аудиторських заходів, спрямованих на забезпечення зростання села з виокремленням нагальних стратегічних пріоритетів, що знаходяться в площині економічної, екологічної та соціальної сфер. Охарактеризовано сутність аудиту на сільських територіях з виділенням його ролі, як соціально-економічного інституту, що виступає організованою системою норм і концептуальних положень, реалізація яких в аудиторській діяльності сукупно сприяє досягненню визначальної мети збалансованого розвитку села. Побудовано структурну модель комплексної системи аудиту на сільських територіях, яка наочно показує цикл механізму контрольних і консультативних процедур, їх інституціонально-нормативного регулювання та інформаційно-аналітичного забезпечення на основі розвитку професійного підходу.

Елементи наукової новизни. Удосконалено теоретичні та праксеологічні підходи щодо методологічної трансформації аудиту на основі рамкового методу, що виявляється в забезпеченні нової якості аудиторських послуг.

© К. П. Мельник, 2020